

DRUGA VJEŽBA

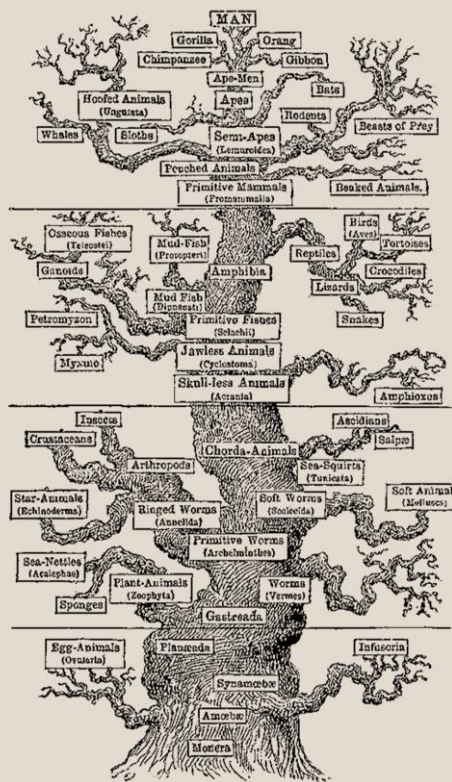
INTERPRETACIJA EVOLUCIJSKIH STABALA

doc. dr. sc.
JOSIP SKEJO

SADRŽAJ

STRUKTURA, SKUPINE, SVOJSTVA

STRUKTURA

list, grana, čvor
korijen (neukorjenjeno i ukorjenjeno stablo)
bazalna i vanjska skupina
vrste dendrograma

SKUPINE

polifilija (višestruki postanak)
monofilija (holofilija i parafilija)

SVOJSTVA

analogija ili homoplazija (višestruki postanak)
homologija ili apomorfija (sinapomorfija i pleziomorfija)

STRUKTURA

LISTOVI, GRANE I ČVOROVI

LISTOVI

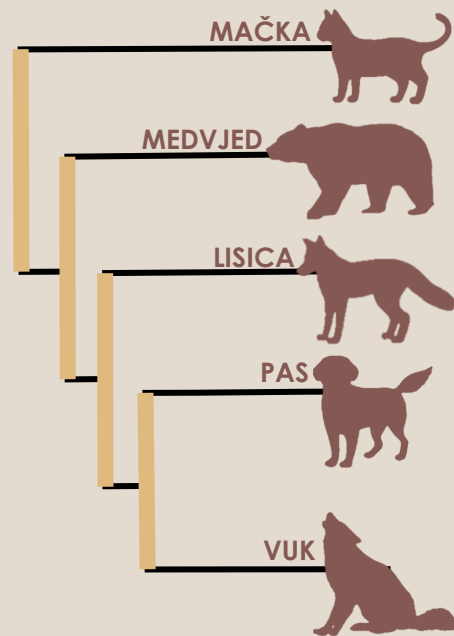
(TIPS / LEAVES)

GRANE

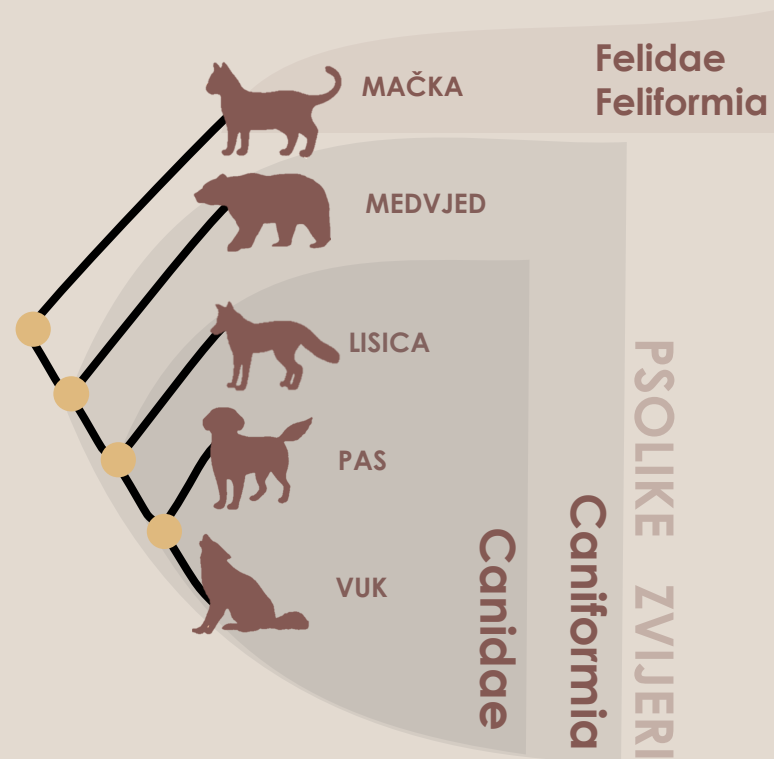
(BRANCHES / EDGES)

ČVOROVI

(NODES)

=

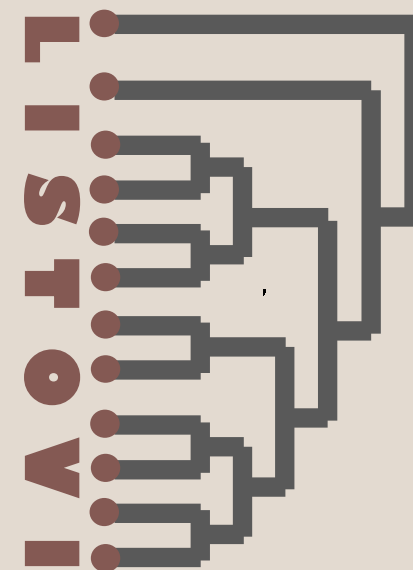
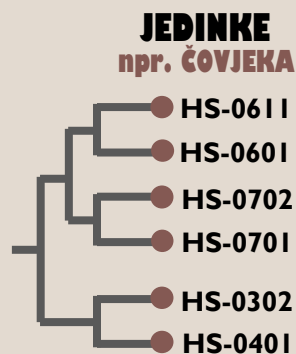

STRUKTURA

LISTOVI ILI VRHOVI (eng. leaves, tips)

Listovi ili vrhovi stabla takse su koje proučavamo.
U kladistici to su najčešće (pod)vrste, rodovi ili porodice,
a u molekularnoj filogenetici jedinice iz kojih je izolirana DNA.

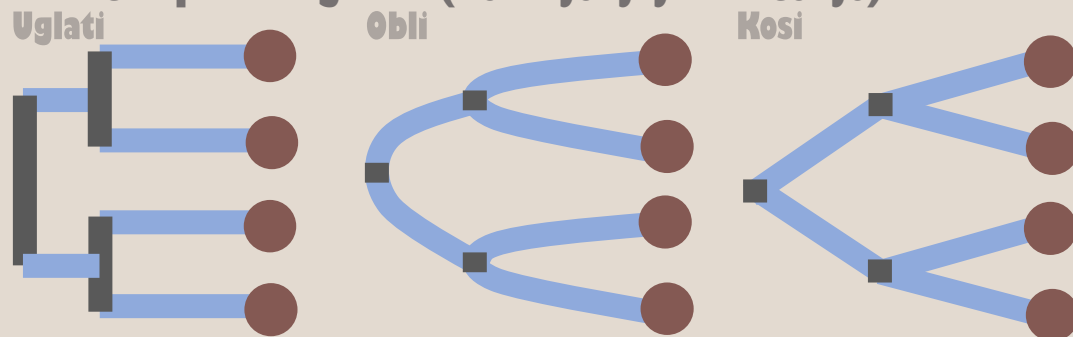
Primjeri gdje su listovi

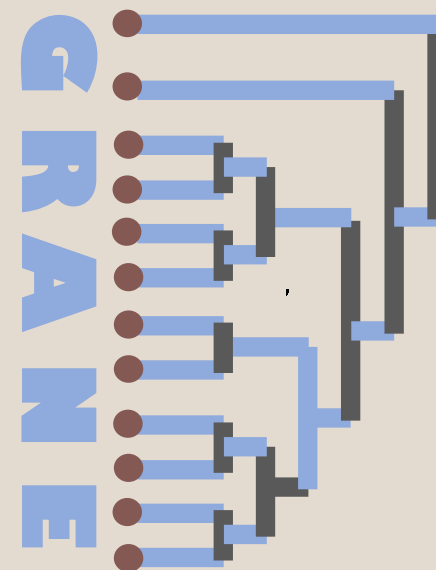
STRUKTURA

GRANE (eng. branches, edges)

Različiti prikazi grana (ne mijenjaju značenje)

Grane predstavljaju odnose između proučavanih taksona.

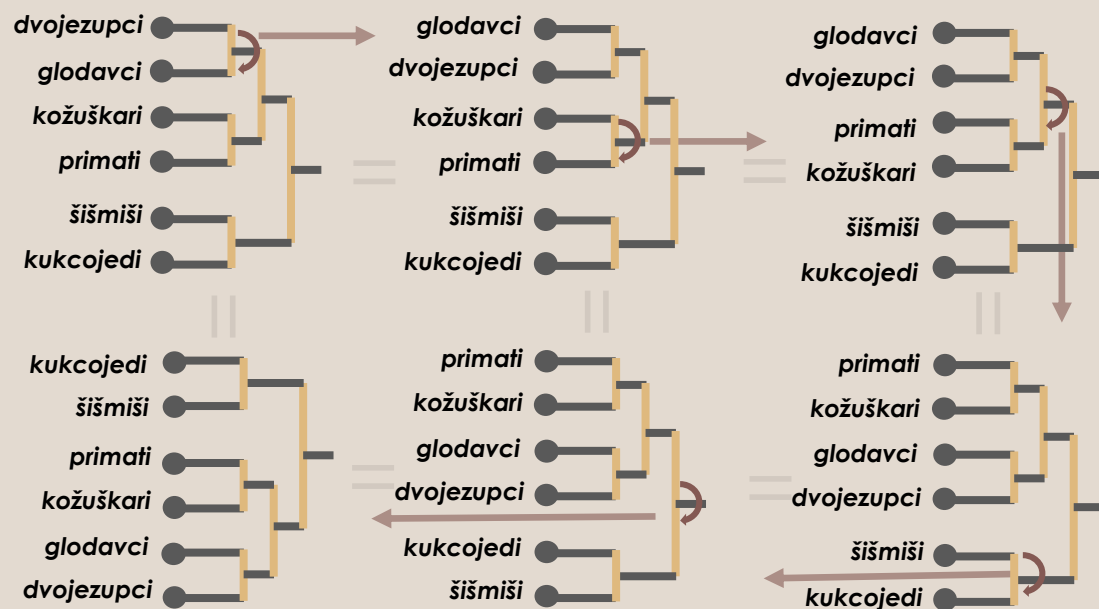

Vanjska grana započinje čvorom, a završava listom, a **unutarnja** započinje i završava čvorom.

Duljina grane najčešće nije informativna, ali može biti ako prikazuje postotak genske razlike ili vrijeme. Interpretiramo **položaj grana**, tj. koje su **sestrinske** kojima.

STRUKTURA

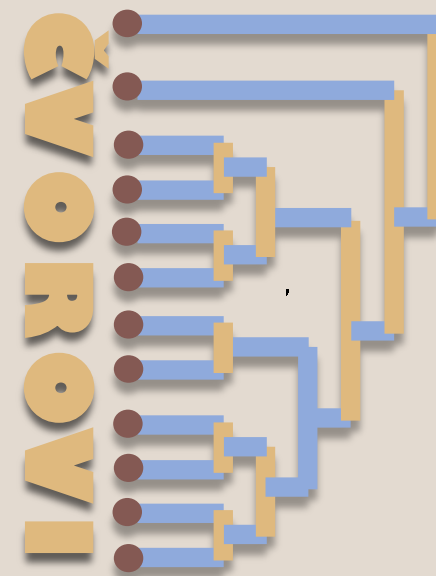
ČVOROVİ (eng. nodes)

Duljina/širina čvora nije informativna, a **položaj** je.

Čvor predstavlja pretka, a **grane** koje iz njega proizlaze predstavljaju njegove **potomke**.

Grane koje pripadaju nekom čvoru **možu se rotirati bez da se promijeni značenje**.

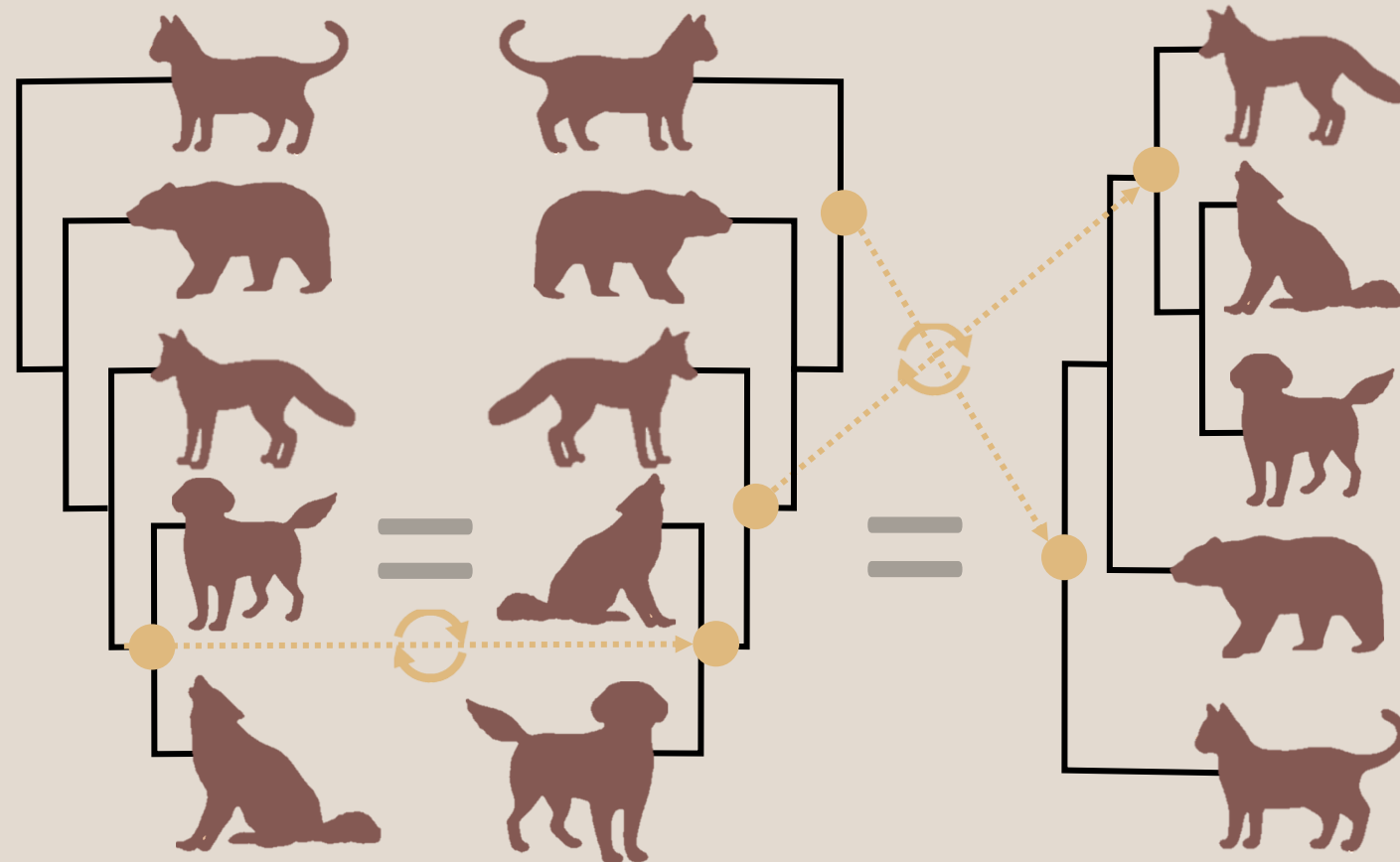
ROTACIJA ČVORA

Primjer s mačkom, medvjedom, lisicom, psom i vukom

Ponovimo!

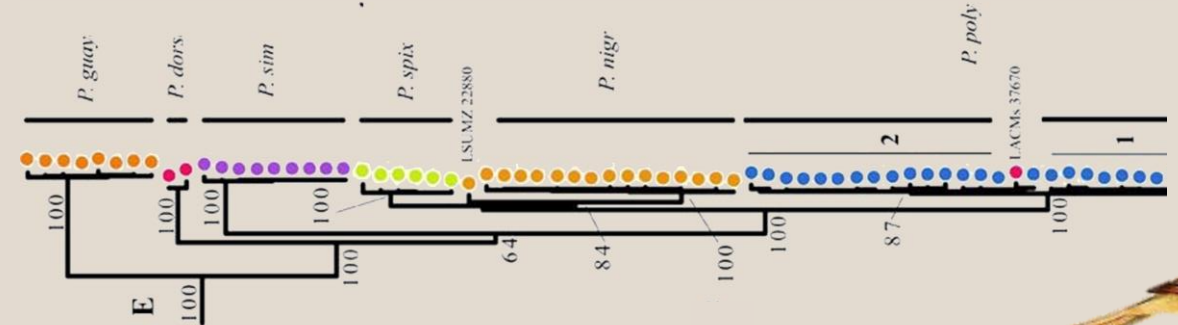
Rotacija
ne mijenja
značenje ni
interpretaciju
čvora i njegovih
potomaka.

 ROTACIJA

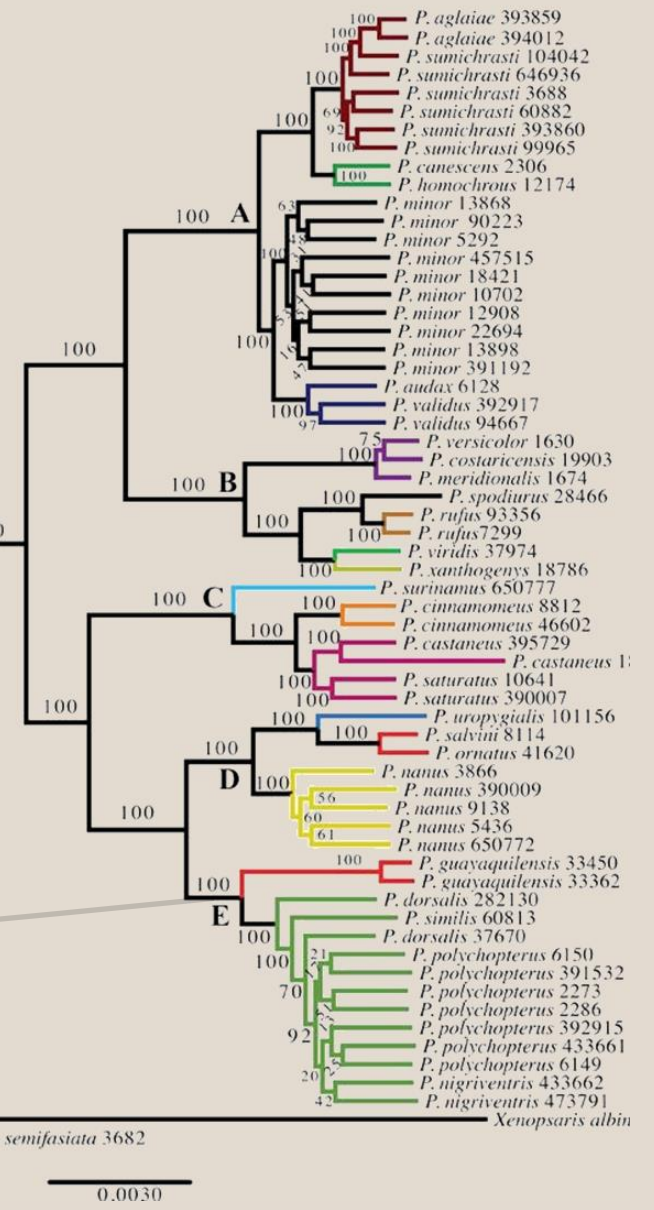
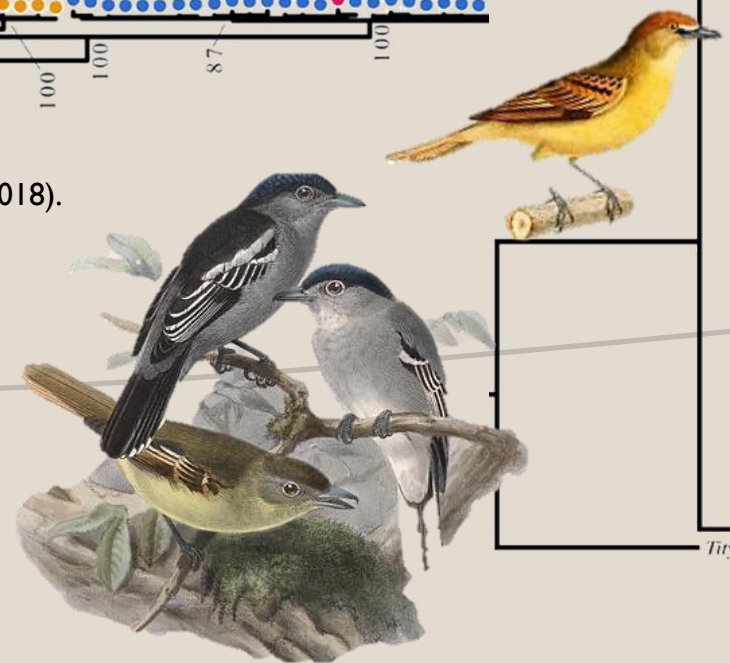
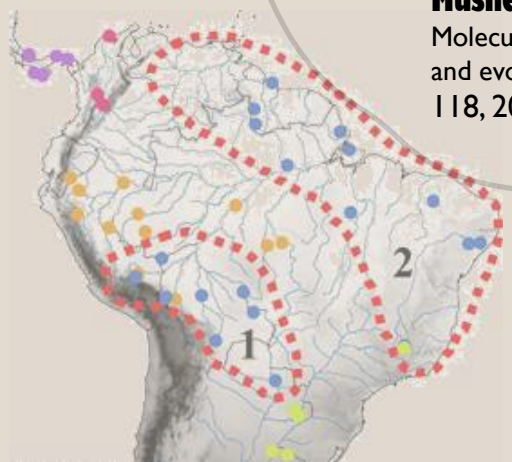

PONOVIMO NA PRIMJERU

Pachyramphus u Južnoj Americi

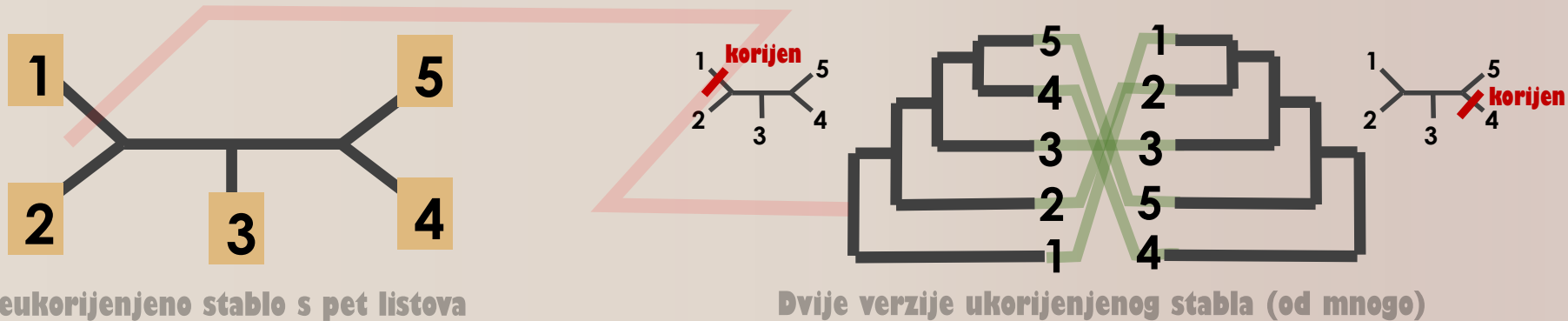
Musher & Cracraft (2018).
Molecular phylogenetics
and evolution,
118, 204-221.

NEUKORJENJENO STABLO

STABLO KOJEM SE NE ZNA POLOŽAJ KORIJENA

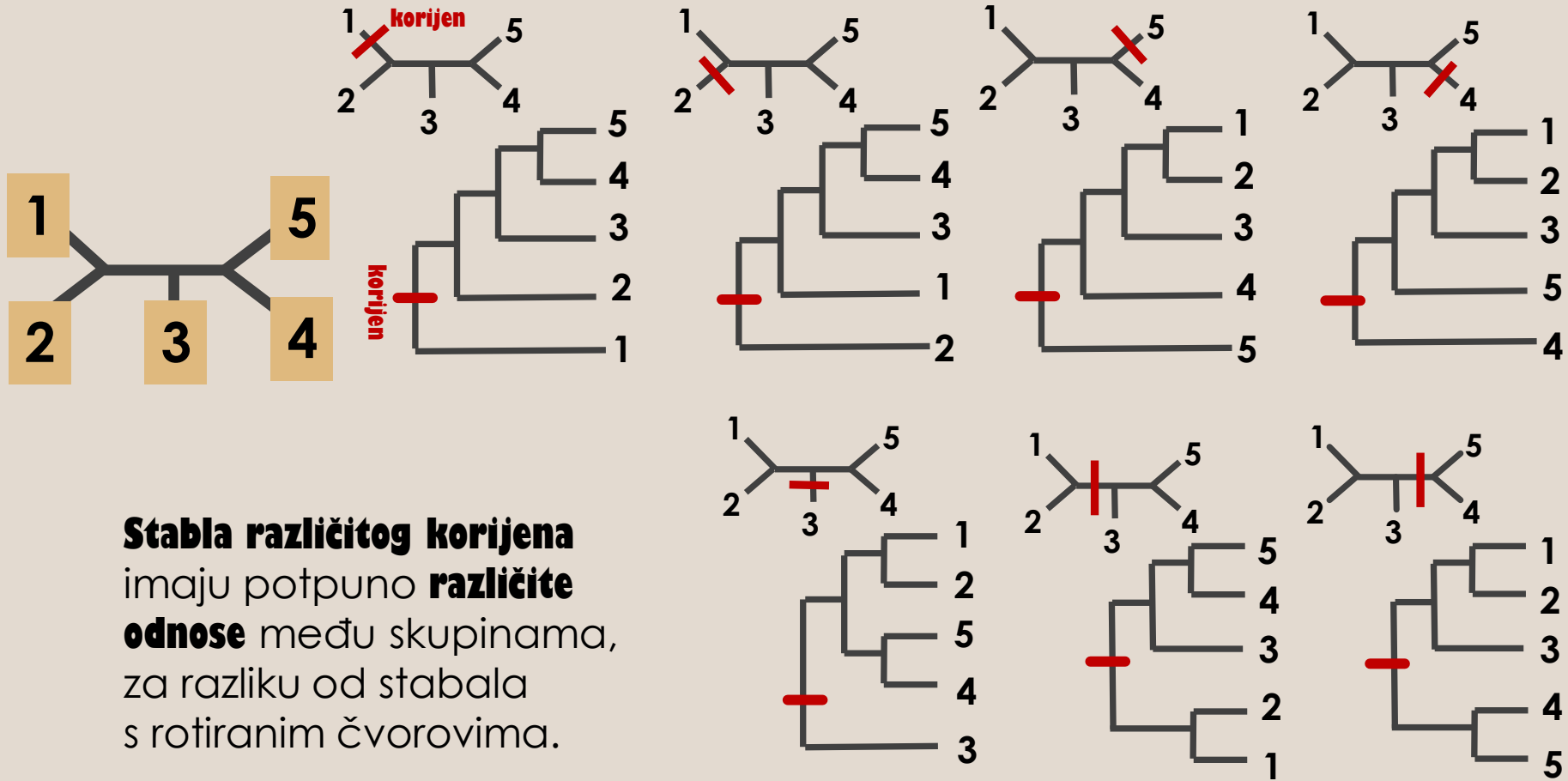

Korijen predstavlja pretka proučavanih skupina.

Unutarnje skupine su one skupine koje proučavamo (npr. vrste nekog roda).

Odnosi među unutarnjim skupinama prikazuju se **neukorijenjenim stablom** dok se ne zna gdje je točno korijen.

Mogući korijeni stabla s pet listova

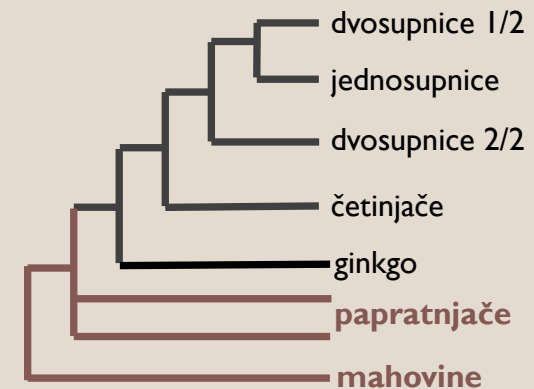
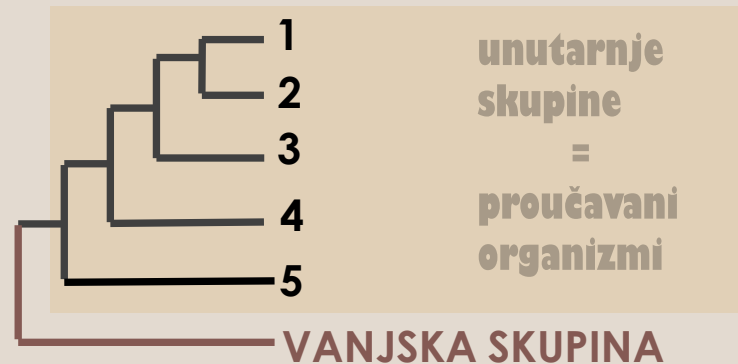

Stabla različitog korijena imaju potpuno **različite odnose** među skupinama, za razliku od stabala s rotiranim čvorovima.

VANJSKA SKUPINA

ONA KOJOM SE UKORJENJUJE STABLO

Dendrogram se ukorjenjuje vanjskom skupinom. **Vanjska skupina** mora biti **srodna** proučavanim (unutarnjim) skupinama, a opet dovoljno **različita** da se zna da njima ne pripada.

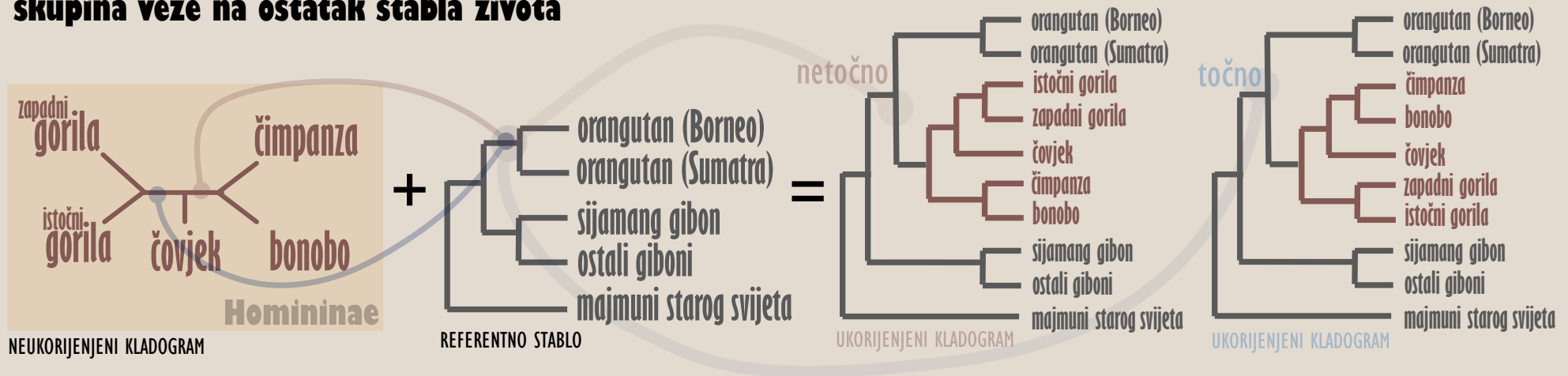

Najčešće se u analizama uključuje nekoliko bližih (srodnijih) i nekoliko daljih vanjskih skupina kako bi se odnosi među unutarnjim skupinama što točnije rekonstruirali. Primjerice, stablo ptica može se ukorijeniti kornjačama, krokodilima i ostalim gmazovima.

UKORIJENJENO STABLO

DENDROGRAM KOJEM SE ZNA KORJEN

Korijen je **položaj** u stablu **na kojem se stablo proučavanih skupina veže na ostatak stabla života**

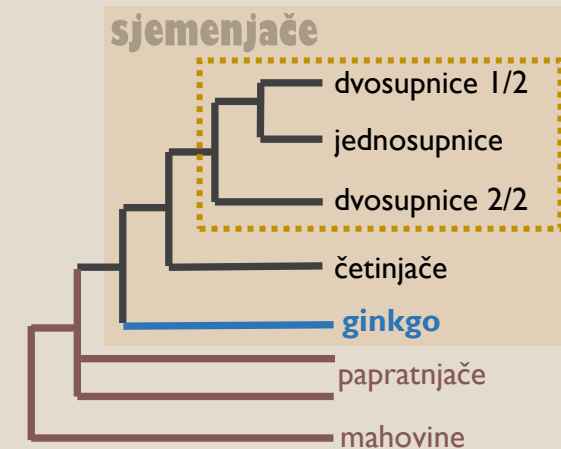
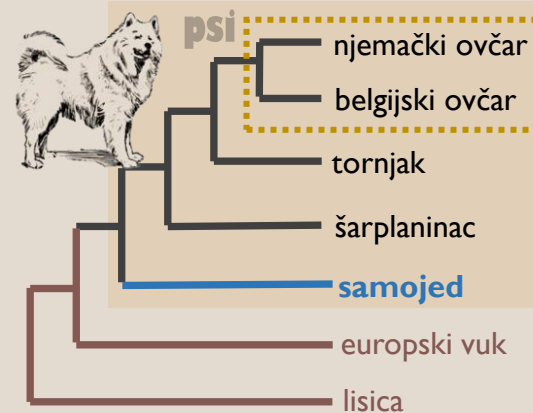
Stablo koje je **složeno prema** poznatim **odnosima iz literature** naziva se **referentno stablo**. Sestrinska vanjska skupina upravo se traži pomoću referentnog stabla.

Ukorjenjivanje stabla je **potraga** za mjestom u kojem ćemo **ново stablo povezati sa poznatim stablom**.

BAZALNA SKUPINA

PRVO GRANANJE S NAJMANJE POTOMAKA

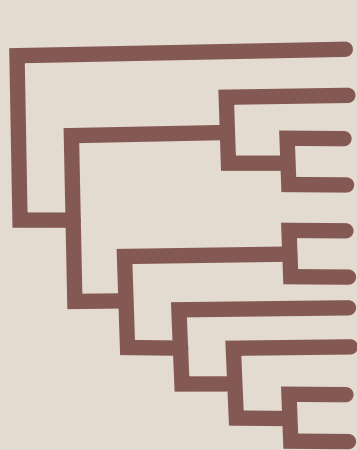
Bazalna skupina (eng. *basal group*) je ona koja se među potomcima od zajedničkog pretka grana kao **sestrinska u odnosu na sve druge skupine**, a ima **najmanje potomaka** (listova), dok se skupina koja ima najviše potomaka unutar preostalih u stablu, tj. koja je danas najbogatija potomačkim vrstama naziva **krunska skupina** (eng. *crown group*).

Bazalna skupina **nije** po definiciji **najsličnija pretku** jer ju od njega dijeli i najdulja izolacija. Ovaj varavi zaključak čest je u mnogim znanstvenim radovima. Izraz **živi fosil** često se veže uz bazalnu skupinu. Predačka svojstva mogu biti prisutna u pripadnika krunske grupe ukoliko se varijabilnost, tj. svojstva predaka, tu zadržala te zbog toga izraz živi fosil **gubi značenje**.

VRSTE DENDROGRAMA

KLADOGRAM, FILOGRAM I KRONOGRAM

KLADOGRAM

GRANE

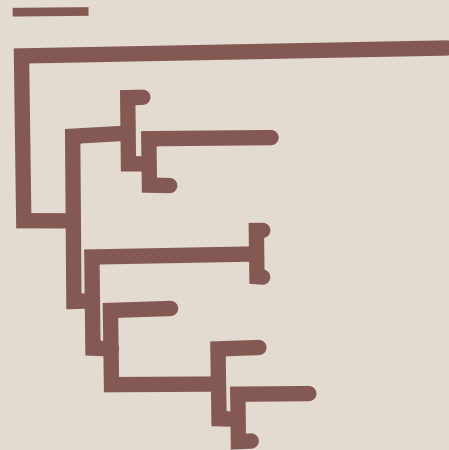
- jednake duljine

DULJINA GRANE

- neinformativna

INTERPRETIRAMO

- odnose

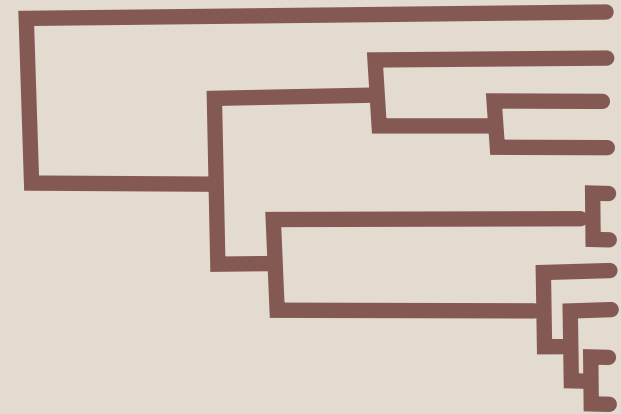

FILOGRAM

- različite duljine

- prikazuje količinu razlike

- odnose i udaljenosti

NEKAD

DANAS

KRONOGRAM

- različite duljine

- prikazuju vrijeme

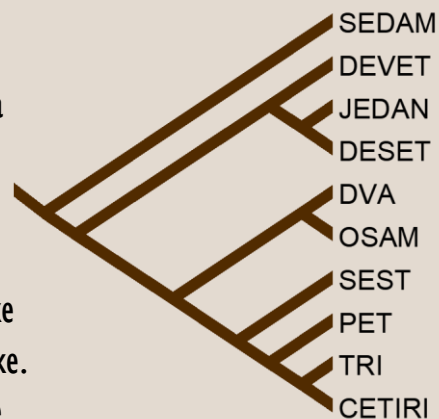
- odnose i vrijeme grananja

KLADOGRAM

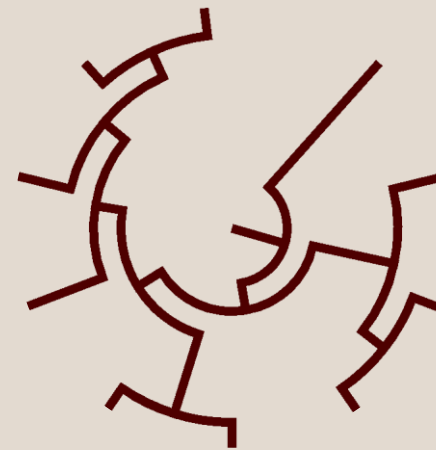
duljina grana neinformativna, iščitavamo odnose

Kladogram je najjednostavniji oblik dendrograma u kojem su sve grane jednake duljine računajući od korijena stabla do vrha grane.

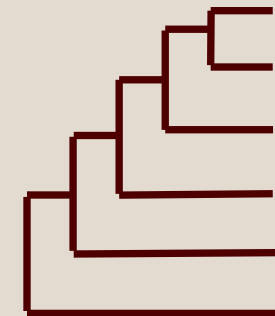
Kladogram se dobija i kao rezultat kladističke analize i kao rezultat molekularne filogenetike. Ulazni podatci za kladogram može biti dakle matrica svojstava i stanja, a može biti i skup sravnjenih nukleotidnih ili proteinskih sekvenci.

PRIMJER KOSOG
KRONOGRAMA

PRIMJER KRUŽNOG
(CIRKULARNOG) KRONOGRAMA

PRIMJER UGLATOG
KRONOGRAMA

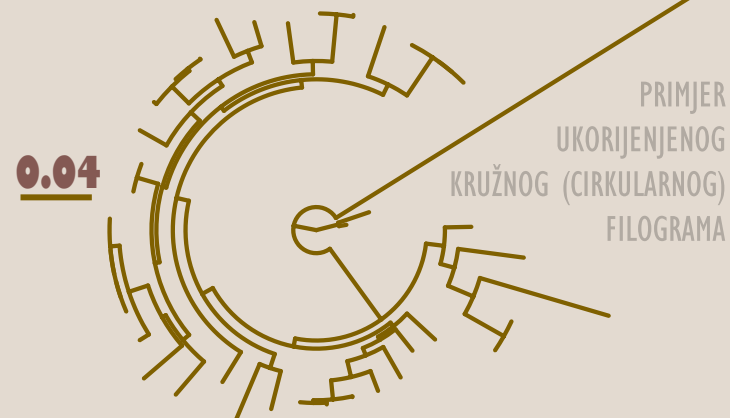
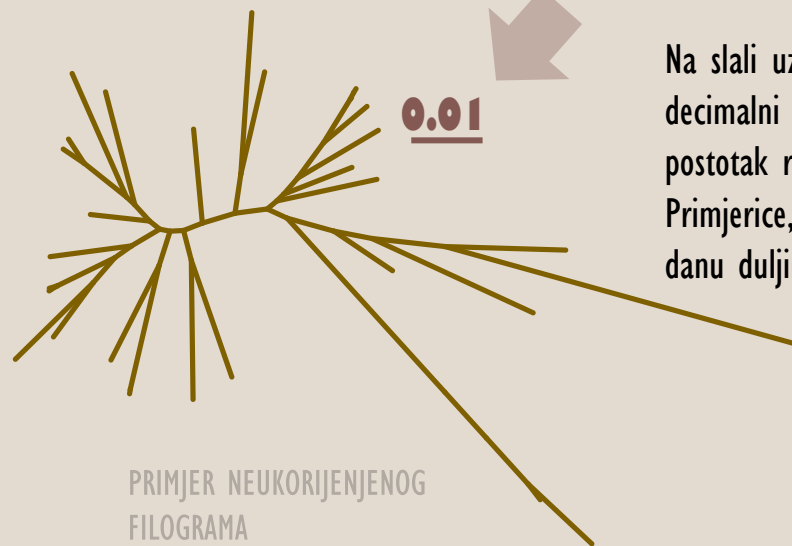
FILOGRAM

duljina grana predstavlja razliku, ^{uvv}iščitavamo odnose i udaljenosti

Filogram je dendrogram u kojem su grane različite duljine. Filogram se dobija iz matrice udaljenosti (eng. *distance matrix*) u kojoj analiza prikaze postotak udaljenosti između svake dvije sekvence u analizi. Kako bismo dobili filogram, koristimo molekularne sekvence, bilo nukleotida bilo aminokiselina.

UZ FILOGRAM SE UVIJEK NALAZI SKALA

Na slati uz filogram uvijek je naveden decimalni broj. Taj broj označava koji postotak razlike prikazana skala označava. Primjerice, 0.01 označava 1% razlike za danu duljinu.

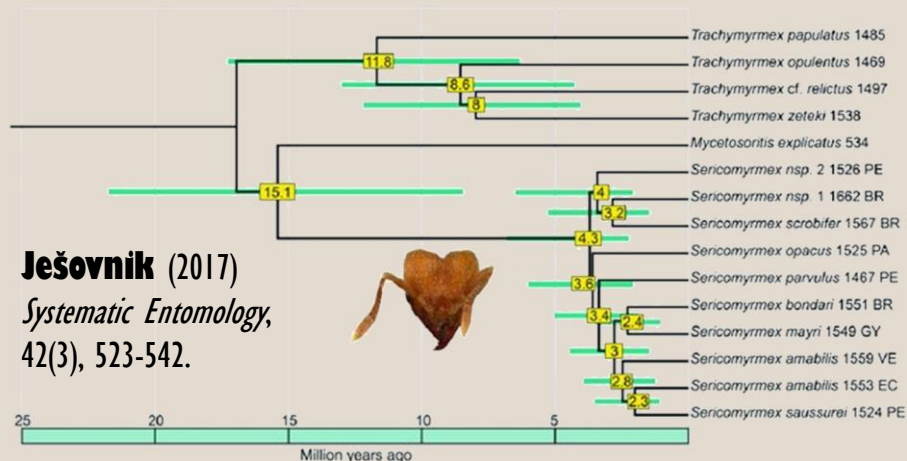
Uz podatak o duljini analizirane sekvence lako izračunamo i apsolutni broj mutacija koju skala prikazuje. Ako je primjerice proučavana sekvenca duga 600 bp, tada uz izračun $0.01 * 600$ baza dođemo do podatka da prikazana skala označava 6 točkastih mutacija.

KRONOGRAM

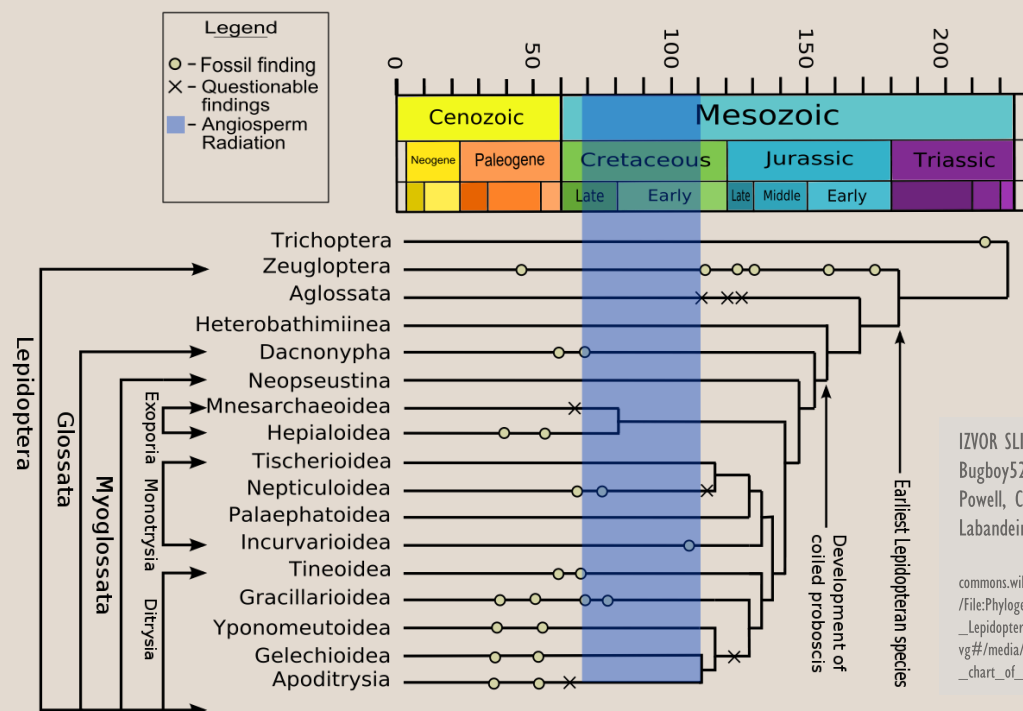
duljina grana predstavlja vrijeme, iščitavamo odnose i starost

Kronogram je stablo u kojem su prikazana vremena divergencije predaka. Kronogram se može dobiti ili baždarenjem fosilima ili molekularnim satom.

Baždarenje fosilima (eng. *fossil calibration*) označava određivanje starosti grana na temelju izumrlih vrsta (fosila) pridruženih stablu. Fosili moraju biti točno datirani i poznatog taksonomskog položaja.

Molekularni sat (eng. *molecular clock*) je metoda koja uz poznati stopu mutacije u milijun godina na osnovi broja mutacija predviđa starost grane.

IZVOR SLIKE:
Bugboy52.40, Jerry A
Powell, Conrad
Labandeira,

commons.wikimedia.org/wiki/
File:Phylogenetic_chart_of
_Lepidoptera_chronogram.svg#/media/File:Phylogenetic
_chart_of_Lepidoptera.svg

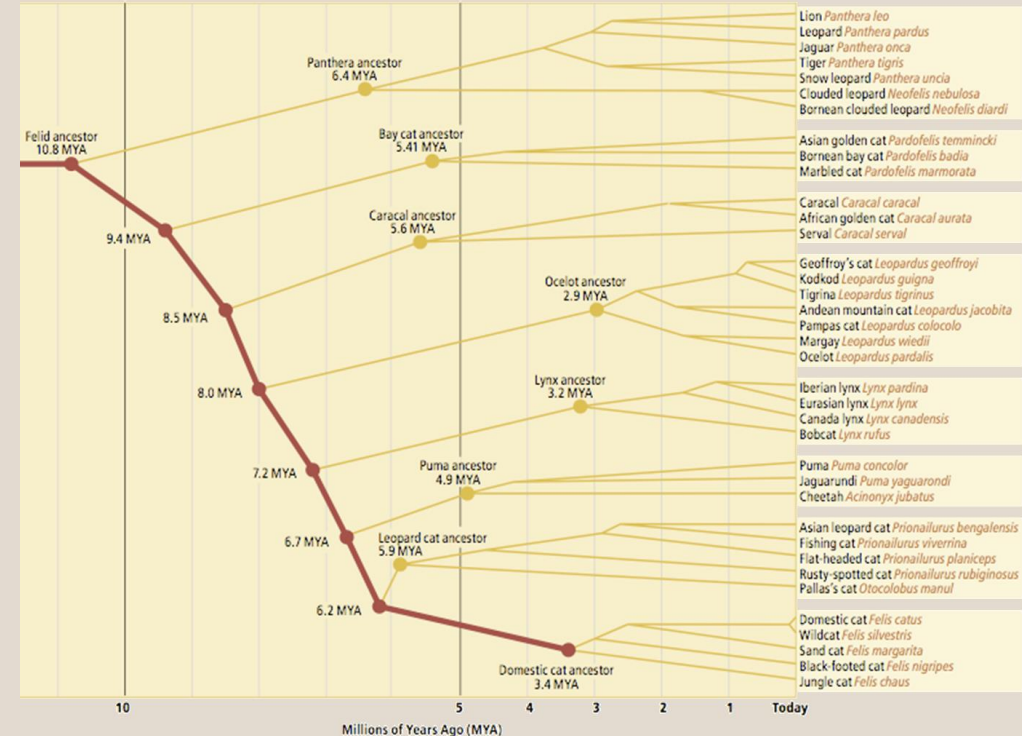
PRIMJER KRONOGRAMA

EVOLUCIJA MAČAKA (FELIDAE)

Leopard (*Panthera pardus*) u Keniji, foto ejakob (pixabay.com/users/ejakob-43751/)

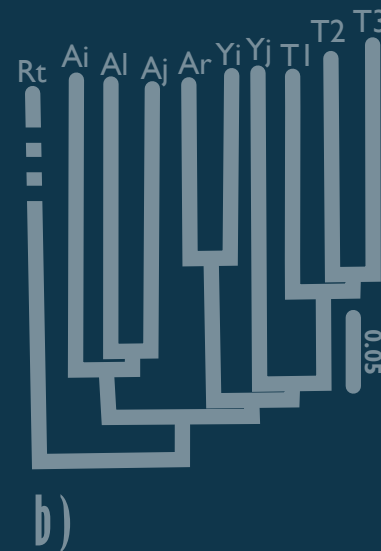
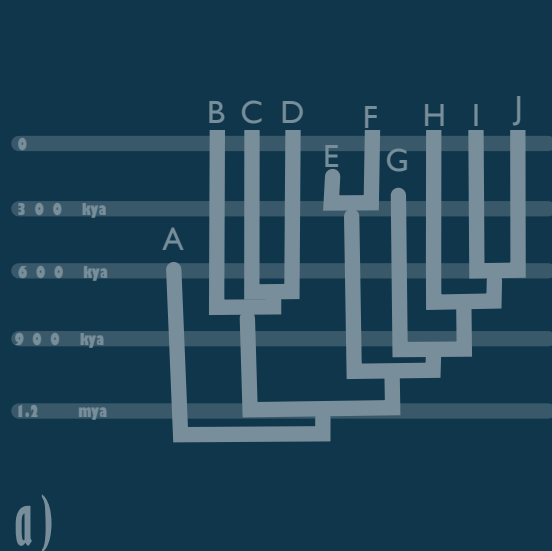

O'Brien & Johnson (2007). The evolution of cats. Scientific American July 2007: 68-75.

Zadatak 1.

Odredi vrstu dendrograma (kladogram, kronogram ili filogram), označi što predstavljaju listovi (jedinke, vrste, rodove ili neke više sistematske kategorije) te odredi koja je bliža, a koja dalja vanjska skupina.

PODJELA SKUPINA

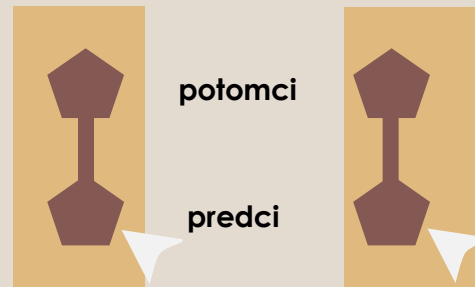
PREMA PRETCIMA (BROJU PEDAKA)

POLIFILIJA

Predak skupine ili svojstva koju definiramo nije njezin posljednji zajednički predak, već se radi o višestrukom nezavisnom nastanku.

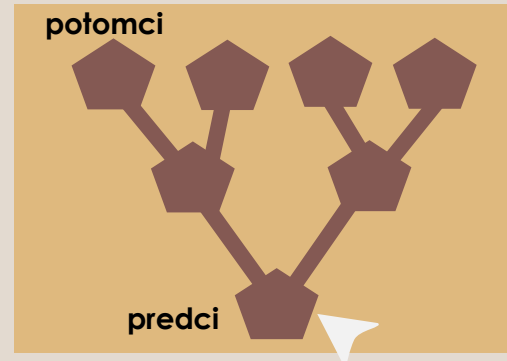
Funkcionalne skupine u ekologiji primjer su korištenja polifiletskih skupina. U evoluciji se polifilija izbjegava.

POLIFILETSKA SKUPINA

▶ VIŠE PEDAKA

MONOFILETSKA SKUPINA

▶ JEDAN PREDAK

MONOFILIJA

Predak skupine ili svojstva koju/koje definiramo je ujedno i njezin/njegov posljednji zajednički predak.

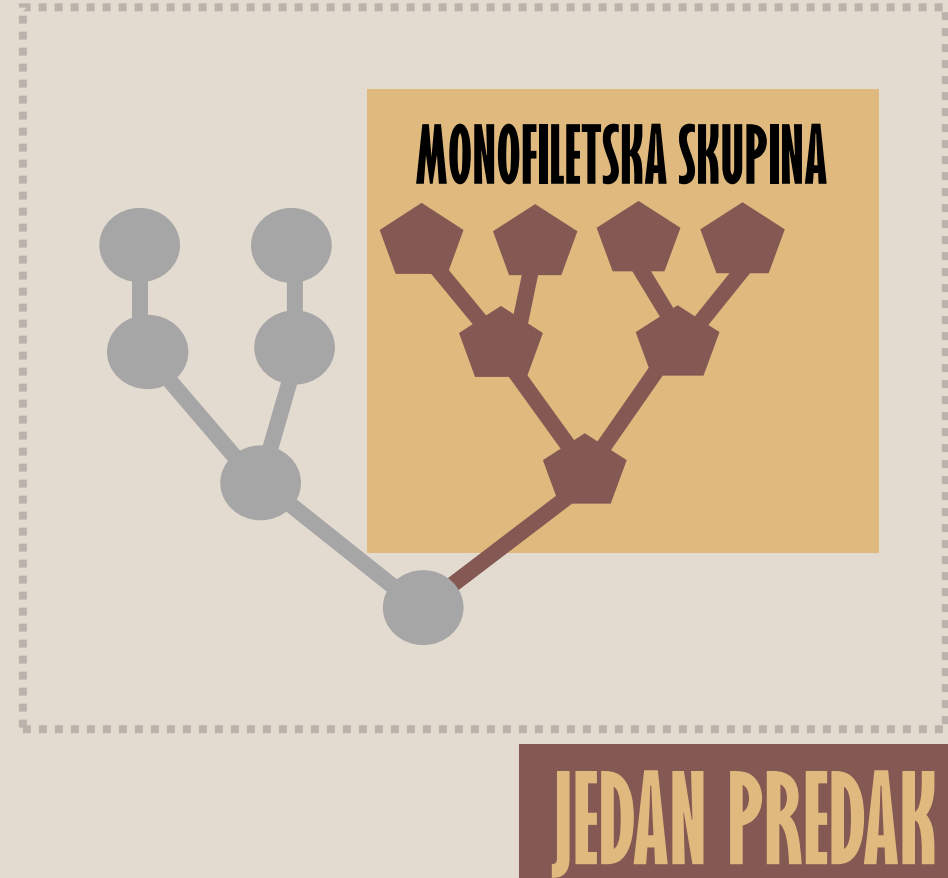
U evolucijskom istraživanju radi se isključivo s monofiletskim skupinama i svojstvima, osim kad se proučava konvergencija.

PODJELA SKUPINA

POLIFILIJA

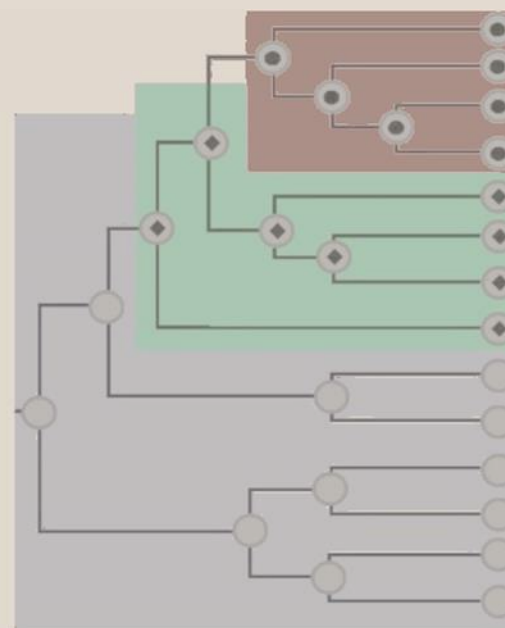
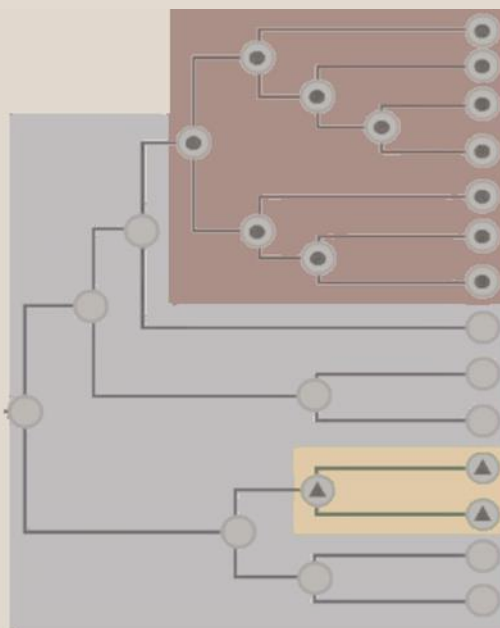
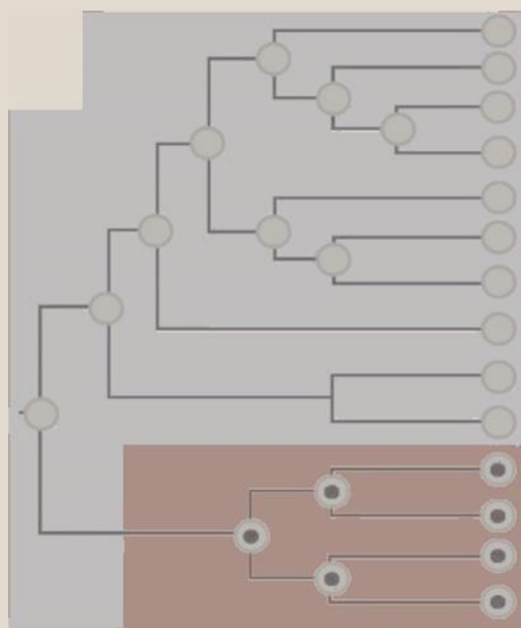

MONOFILIJA

PODJELA MONOFILIJE

PREMA UKLJUČENIM POTOMCIMA

MONOFILETSKE SKUPINE

-   holofiletska
-   parafilletska

Holofiletska skupina uključuje sve potomke zajedničkog pretka, a **parafilletska** ne uključuje sve (npr. gmazovi su parafilletska skupina jer ne uključuju ptice, a ptice su holofiletska).

Izvor slike: **Skejo & Franjević (2020)** *Frontiers in Microbiology* 11(1380), 1-6. <https://doi.org/10.3389/fmicb.2020.01380>

PRIMJER PARAFILIJE

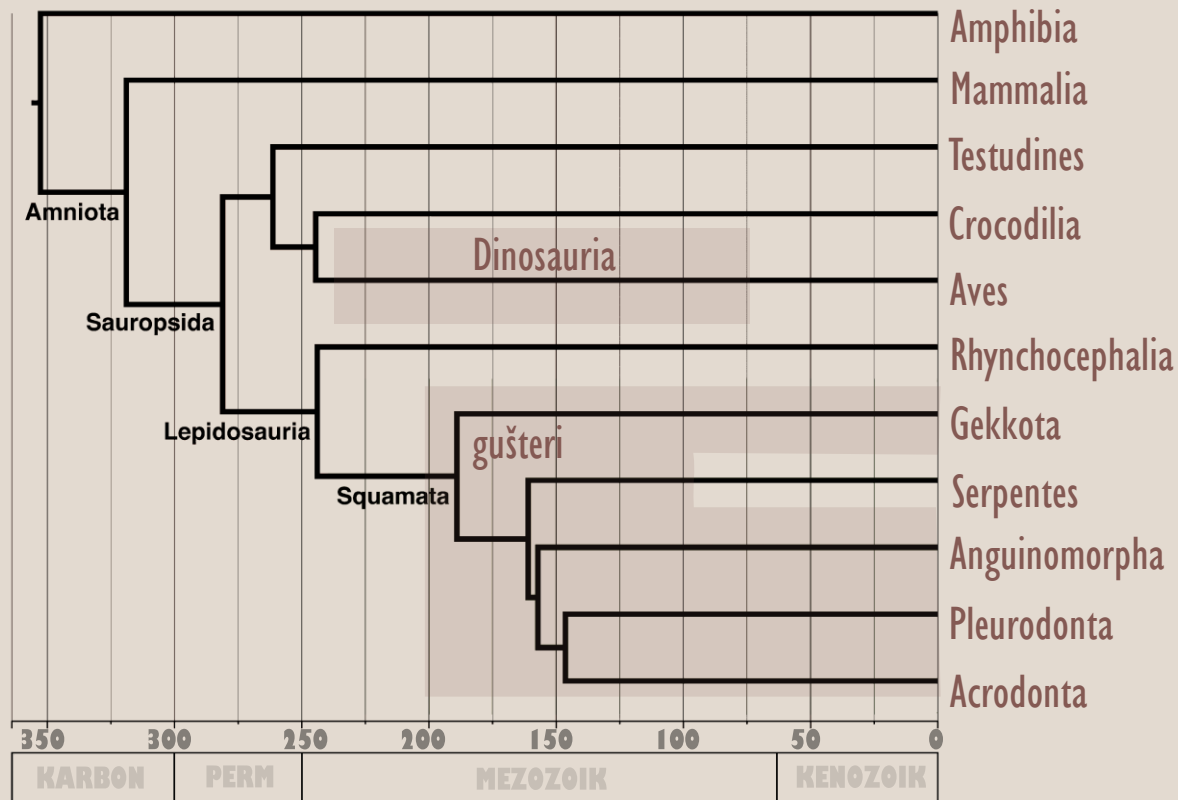
PTICE (AVES) SU UNUTAR GMAZOVA (REPTILIA)

Ptice su jedini živi **dinosauri** (Dinosauria), a **dinosauri su** najpoznatiji izumrli **gmazovi**. Ptice su, dakle, filogenetski gledano gmazovi.

Budući da se **ptice** često promatraju kao **odvojeni razred, gmazovi** (i dinosauri) su u tom **slučaju parafiletska skupina**.

Stablo zmiija ugniježđeno je unutar stabla guštera, pa su i gušteri parafiletska skupina.

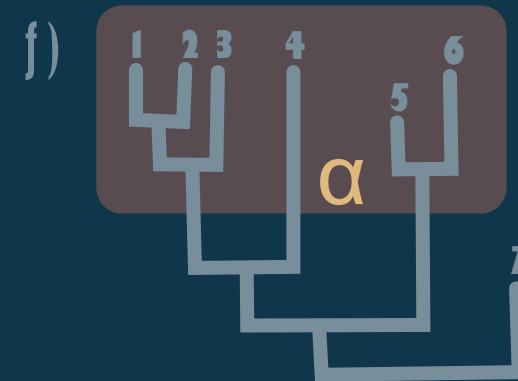
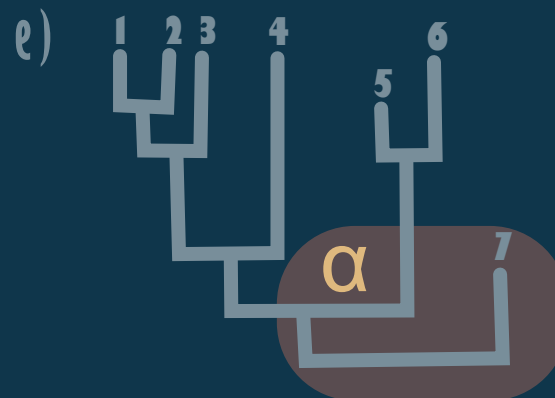
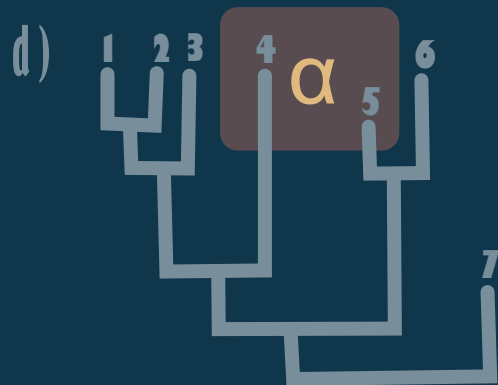
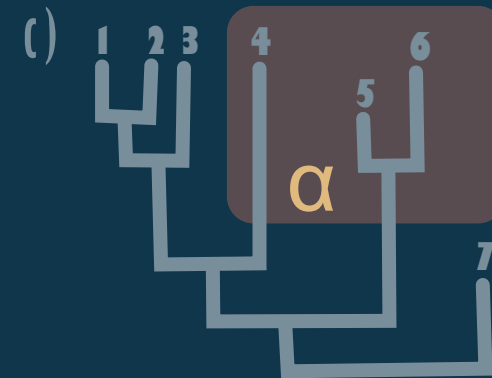
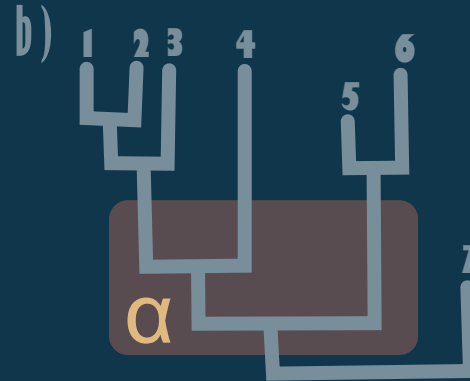
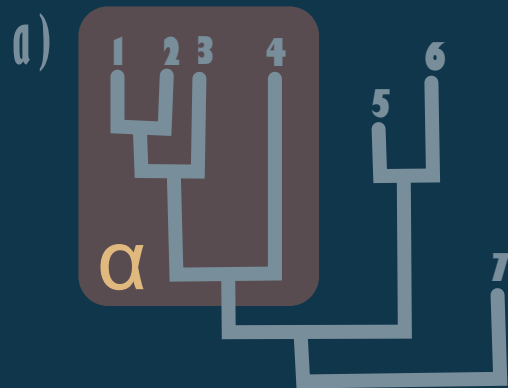
Parafiletska skupina može se nazivati predačkom jer svaka živa vrsta ima za pretka parafiletsku (krono)vrstu kojoj današnja ne pripada, kao što je odnos ptica i dinosaura.

Gable et al. (2023) Genes, 14(7), 1387; <https://doi.org/10.3390/genes14071387>

Zadatak 2.

Odredi je li označena skupina Alfa polifiletska ili monofiletska.
Ako je monofiletska odredi je li holofiletska ili parafiletska.

HOMOPLAZIJA

ANALOGIJE, SVOJSTVA NEZAVISNOG POSTANKA

Apomorfija ili homologija – **MONOFILETSKO** svojstvo naslijeđeno od pretka, a može i ne mora biti slično među potomcima

Homoplazija ili analogija – **POLIFILETSKO** svojstvo, sličnost ne potječe od pretka, već je rezultat sličnih selektivnih pritisaka

Slična svojstva
nezavisnog postanka.

Primjer analogija su
prilagodbe koje imaju
kaktusi i mlječike,
pustinjske biljke koje
nisu blisko srodne.

KONVERGENCIJA

SLIČNE PRILAGODBE PREŽIVLJAVAJU SLIČNE UVJETE

Hidrodinamičan oblik tijela kod vodenih kralježnjaka predatora primjer je konvergente evolucije.

KITOVI (I DUPINI)

razred Mammalia, red Cetacea

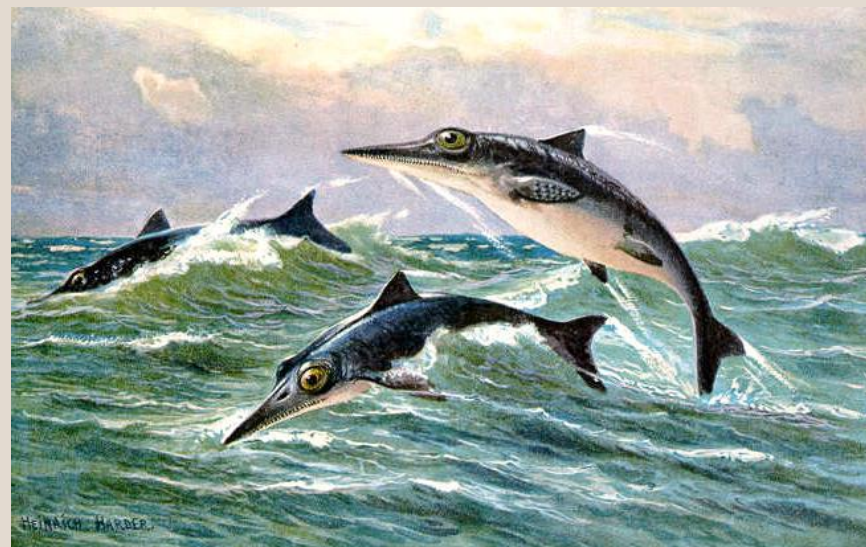
IHTIOSAURI

razred Reptilia, red †Ichthyosauria

MORSKI PSI

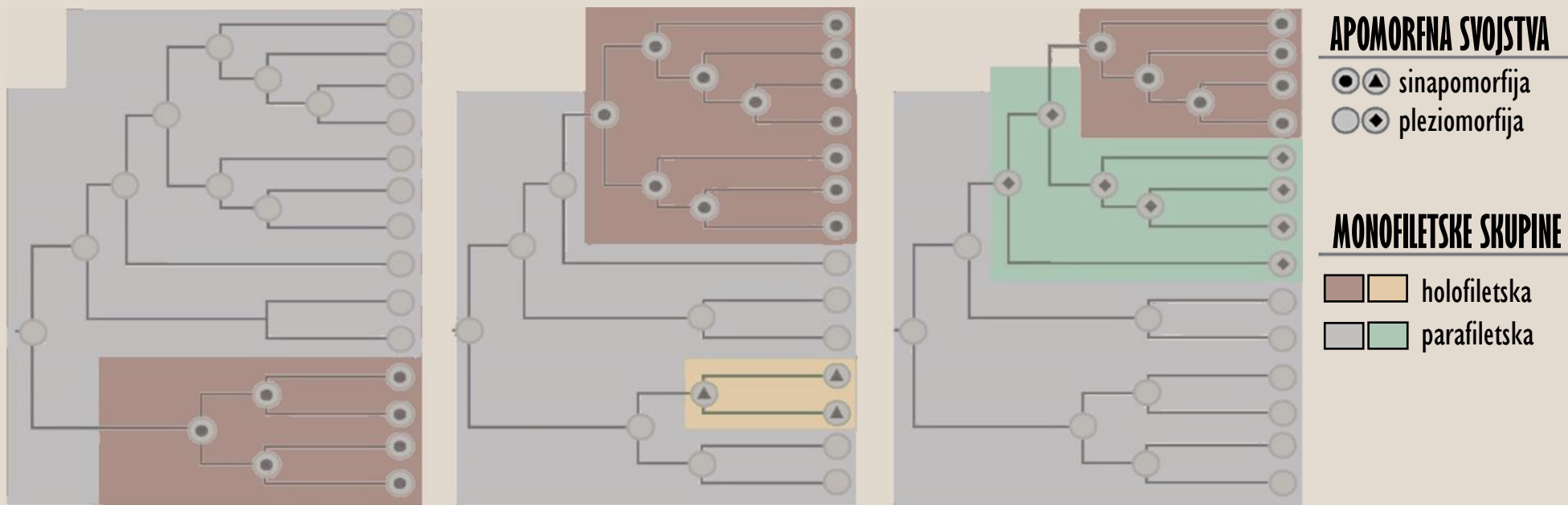
razred Elasmobranchii

Autor slike Heinrich Harder

APOMORFIJA

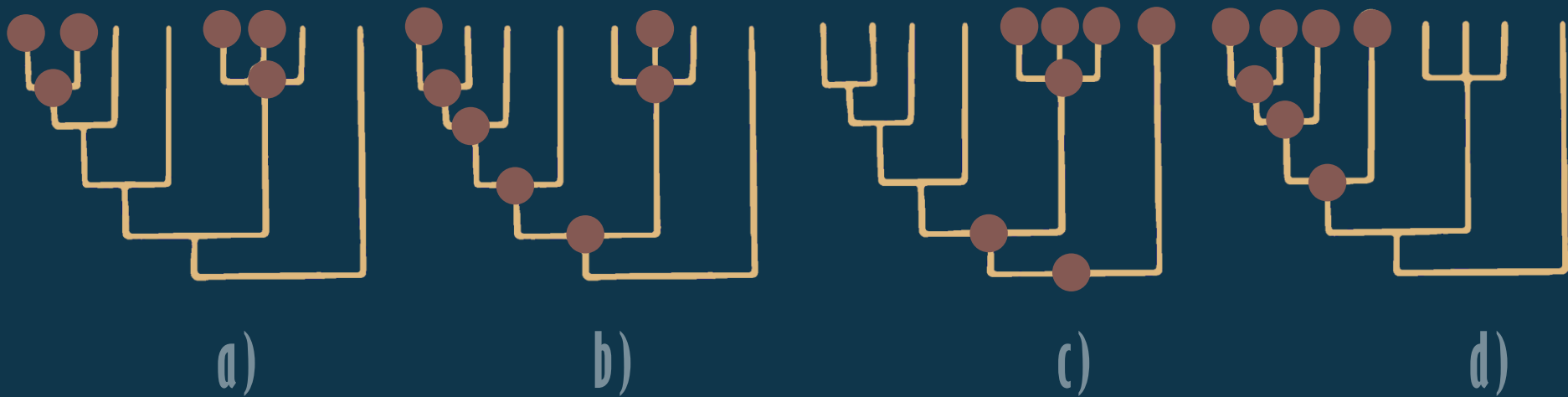
HOMOLOGIJA, SVOJSTVO JEDNOG POSTANKA

Izvor slike: **Skejo & Franjević (2020)** *Frontiers in Microbiology* 11(1380), 1-6. <https://doi.org/10.3389/fmicb.2020.01380>

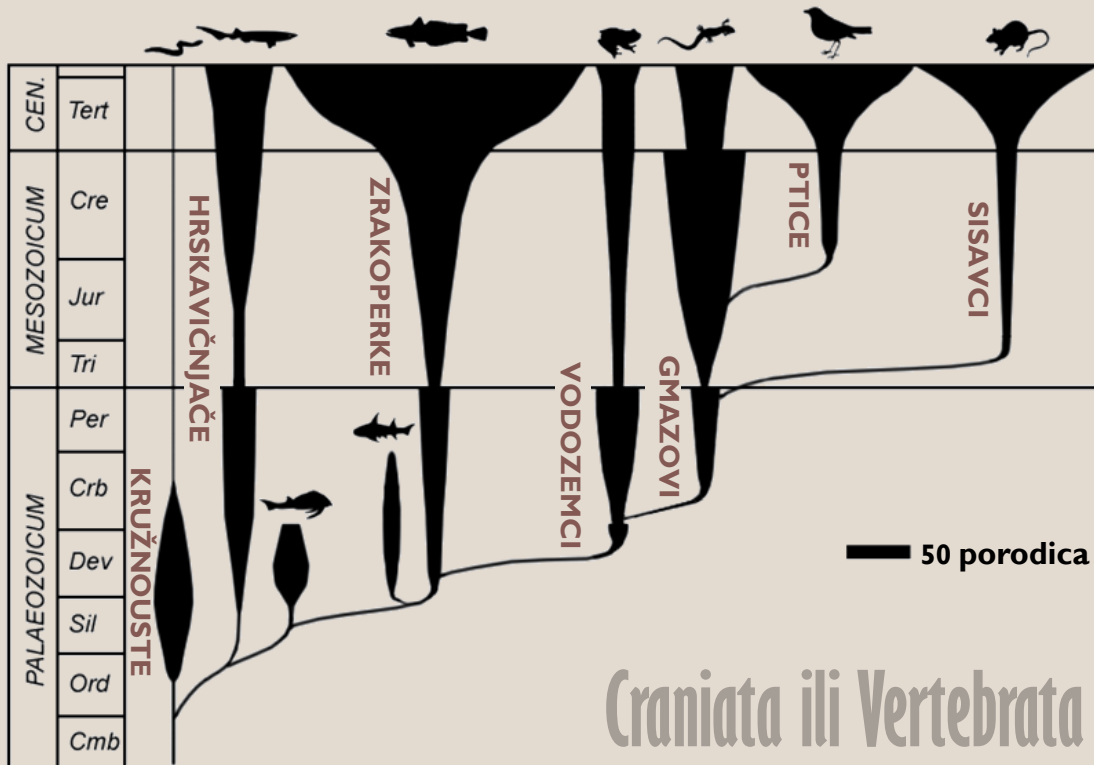
Zadatak 3.

Odredi je li označeno svojstvo analogija (homoplazija) ili homologija (apomorfija), a ako je homologija odredi je li sinapomorfija ili pleziomorfija.

PONOVIMO NA PRIMJERU

Apomorfije lubanjaca ili kralježnjaka

- rep
- škrge
- lubanja
- kralježnica
- čeljust
- kost
- bubreg
- jetra
- hiridijum
- četveronožnost
- amniotsko jaje
- perje
- dvodijelno (vensko) srce
- trodijelno srce
- četverodijelno srce
- mliječne žijezde

Kraj druge vježbe

